

DOI: <https://doi.org/10.32782/3041-1319/2023-2-8>

В. М. Логвиненко, О. П. Білецький

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, м. Львів, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9273-1983> – В. М. Логвиненко

<https://orcid.org/0009-0001-9944-6541> – О. П. Білецький

v.logvynenko@ldubgd.edu.ua

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ В ДОСЛІДЖЕННІ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ (КОРОТКИЙ ОГЛЯД ЗАКОРДОННИХ ДЖЕРЕЛ)

Сьогодні велику тривогу викликає зростання обсягів протизаконного використання людини з метою експлуатації. Поінформованість громадськості про торгівлю людьми зростає, але зусиль із запобігання, спрямованих на активне усунення факторів ризику, все ще бракує. Це є викликом для дослідників різних соціально-гуманітарних наук, а також для тих інституцій, які приймають рішення та організують систему ефективної протидії торгівлі людьми. Незважаючи на те, що протягом останніх років наукових публікацій з цієї проблеми стає все більше, комплексних досліджень є обмаль. Боротьба з торгівлею людьми потребує системного підходу, створення новітніх дієвих механізмів протидії цьому злочину, консолідації зусиль державних та громадських інституцій, спрямованих не тільки на запобігання торгівлі, а й на забезпечення захисту та надання комплексної допомоги постраждалим.

Закордонні дослідники напрацювали значний досвід у цій галузі, що відображено в тематичі сучасних наукових праць. Аналіз публікацій виявив певні тенденції в дослідженні проблеми протидії трафікінгу. Важливим інструментом такої протидії є профілактика, яка розглядається комплексно, у тісному взаємозв'язку з інститутом громадського здоров'я і передбачає міждисциплінарне співробітництво. Вчені працюють над підвищенням ефективності профілактичних заходів; з цією метою досліджують основні причини і соціальні умови, в яких потенційні жертви стають вразливими до експлуатації та обґрунтовують роль громади у протистоянні негативним економічним факторам і соціальним умовам, що призводять до вразливості громадян.

Також предметом сучасних досліджень з даного питання є оцінка ризиків та прогалин у протидії трафікінгу в контексті викликів, пов'язаних із потоком біженців з України; з'ясування можливостей та ефективності агенцій, залучених до гуманітарного реагування в усуненні цих ризиків. Важливим напрямком закордонних наукових розвідок у вирішенні проблем трафікінгу є прикладні, спеціалізовані дослідження, розробка конкретних методик роботи із жертвами щодо ефективного надання допомоги, тощо.

Подальше вивчення здобутків світового наукового співтовариства допоможе краще зрозуміти сучасні виклики у цій сфері та можливі напрямки вдосконалення політики протидії торгівлі людьми.

Ключові слова: торгівля людьми, експлуатація, жертва, протидія торгівлі людьми, профілактика, соціальна робота.

V. M. Lohvynenko, O. P. Biletskyi

Lviv State University of Life Safety, Lviv, Ukraine

CONTEMPORARY TRENDS IN RESEARCH ON COMBATING HUMAN TRAFFICKING (A BRIEF OVERVIEW OF FOREIGN SOURCES)

Today, the increasing volumes of illicit human exploitation raise significant concerns. While public awareness of human trafficking is on the rise, efforts in prevention aimed at actively eliminating risk factors are still insufficient. This presents a challenge for researchers in various social and humanitarian disciplines, as well as for institutions making decisions and organising an effective system to counter human trafficking. Despite a growing number of scientific publications on this issue in recent years, comprehensive research remains limited. Combating human trafficking necessitates a systematic approach, the creation of innovative effective mechanisms against this crime, and the consolidation of efforts from both governmental and non-governmental institutions, not only focused on preventing trafficking but also ensuring protection and comprehensive assistance to victims.

Foreign researchers have accumulated considerable experience in this field, reflected in the themes of contemporary scientific works. Analysis of publications reveals certain trends in researching the issue of countering trafficking. An essential tool in this effort is prevention, comprehensively considered in close correlation with the public health institution, involving interdisciplinary collaboration. Scholars are working to enhance the effectiveness of preventive measures by investigating the

root causes and social conditions making potential victims vulnerable to exploitation. They also justify the community's role in resisting negative economic factors and social conditions leading to citizen's vulnerability.

Current research on this matter also includes assessing risks and gaps in countering trafficking in the context of challenges related to the flow of refugees from Ukraine. It seeks to clarify the possibilities and effectiveness of agencies involved in humanitarian response to eliminate these risks. An important focus of international scientific exploration in addressing trafficking issues is applied, specialised research, including the development of specific methodologies for effectively assisting victims.

Further exploration of global scientific achievements will contribute to a better understanding of contemporary challenges in this field and potential directions for improving anti-trafficking policies.

Keywords: human trafficking, exploitation, victim, countering human trafficking, prevention, social work.

Постановка проблеми. Торгівля людьми є поширеною та складною соціальною, політичною, економічною проблемою, а також проблемою прав людини. Особиста недоторканність, честь та гідність, свобода совісті, право на належний рівень життя, умови проживання, охорона здоров'я є одними з основних прав людини в цивілізованому світі. Ігнорування цих прав людини неприпустиме явище для сьогодення. Проте воно продовжує існувати у вигляді торгівлі людьми. Це явище світова спільнота включила в перелік основних викликів і загроз національній і міжнародній безпеці. Сьогодні велику тривогу викликає зростання обсягів протизаконних дій з використання людини з метою експлуатації. Поінформованість громадськості про торгівлю людьми нині зросла, але зусиль із запобігання, спрямованих на активне усунення відомих факторів ризику, все ще бракує. Це є викликом для дослідників у різних соціально-гуманітарних науках, а також для тих інституцій, які приймають рішення та організують систему ефективної протидії торгівлі людьми. Незважаючи на те, що протягом останніх років кількість досліджень стосовно боротьби з торгівлею людьми постійно збільшується, систематичного огляду цієї проблеми в науковій літературі наразі не існує.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Оскільки проблема торгівлі людьми є зростаючою і несе в собі загрозу для сьогодення, а також враховуючи цінності професії соціального працівника, важливим є розуміння сучасних публікацій з проблем трафікінгу. З цією метою Д. Океч, Ю. Чой, Дж. Елкінс, А. Бернс (D. Okech, Y. Choi, J. Elkins & A. Burns) за допомогою методу PRISMA здійснили систематичний огляд кількадесяти наукових публікацій з проблем торгівлі людьми в журналах із соціальної роботи [8]. Такі вчені як Г. Дімас, Р. Конрад, К. Лі Маас та А. Трапп (G. Dimas, R. Konrad, K. Lee Maass, & A. Trapp) спробували комплексно розглянути названу проблему здійснюючи систематичний огляд літератури, який ідентифікує та класифікує дослідження та аналітику, що пов'язані з проблемою торгівлі людьми, тим самим ілюструючи сукупний вплив цього явища на сьогоденний день. Вони проаналізували значний

масив наукових досліджень для того, щоб визначити поточні тенденції в методологіях, теоретичних підходах, джерелах даних, контекстах торгівлі людьми, цільових регіонах, демографічних показниках, тощо. Використовуючи зроблені висновки, названий авторський колектив визначив наскільки сучасні публікації узгоджуються з глобальною демографією торгівлі людьми та продемонстрував існуючі прогалини в дослідженнях, щоб в подальшому запропонувати відповідну програму для дослідників [2].

Мета статті здійснити аналіз сучасних закордонних публікацій з питань протидії торгівлі людьми та виділити основні напрямки цих досліджень.

Виклад основного матеріалу. Боротьба з торгівлею людьми потребує системного підходу, створення новітніх дієвих механізмів протидії такому злочину, консолідації зусиль державних та громадських інституцій, спрямованих не тільки на запобігання торгівлі, а й забезпечення захисту та надання комплексної допомоги постраждалим. Закордонні дослідники напрацьовали значний досвід у цій галузі, що відображається в тематиці сучасних наукових досліджень.

Варто розпочати з того, що сучасні науковці визнають торгівлю людьми глобальною проблемою, яка розвивається, змінюється та продовжує переростати у високоприбутковий «бізнес». Як наслідок чинне законодавство та політика стають недостатньо ефективними, і в світі ця проблема буде дедалі загострюватися. З. Хант (Z. Hunt), розглядаючи законодавство та політику США щодо торгівлі людьми, зауважує, що Конгрес США має бути більше зосереджений на зростаючій проблемі торгівлі людьми. Контролюючи Міністерство внутрішньої безпеки США (DHS), Конгрес може прийняти законодавство та політику, щоб допомогти DHS вирішити цю проблему. Крім того, прозорість і відкритість законодавства, спрямованого на боротьбу з торгівлею людьми, дасть змогу людям краще зрозуміти усю небезпеку цього явища [7].

Сучасне наукове співтовариство звертає увагу на той факт, що сфера діяльності торгівлі людьми є вельми широкою, існують різноманітні

способи експлуатації людей, різняться дії та засоби, за допомогою яких відбувається трафікінг. Тому, у вирішенні проблем протидії торгівлі людьми необхідно враховувати відповідний контекст, а також приймати до уваги той факт, що ефективне вирішення цієї проблеми все частіше потребує зусиль багатьох фахівців з різних галузей, у тому числі міждисциплінарного співробітництва. Наприклад, соціальна робота, охорона здоров'я, кримінальне правосуддя, та економіка кожен з яких пропонує унікальні перспективи та методи для розуміння та вирішення проблем торгівлі людьми [2].

Жертви трафікінгу можуть бути будь-якого віку, будь-якої статі та з будь-якої точки світу. Передусім, торгівці людьми націлені на маргіналізованих осіб або таких, які перебувають у складних життєвих обставинах. Особливо вразливими є нелегальні мігранти та люди, які відчайдушно потребують роботи. Жертв можуть примушувати або обманом вводити в ситуацію експлуатації, яка є торгівлею людьми, після того, як торговці людьми застосовують насильство, обман або шантаж. Щодо дітей, то злочинці, які торгують дітьми, націлені на жертв з дуже бідних домогосподарств, неблагополучних сімей або покинутих чи позбавлених батьківського піклування [6].

Сучасні закордонні джерела не обійшли своєю увагою ситуацію загострення торгівлі людьми в Україні. З моменту повномасштабного вторгнення росії в Україну у лютому 2022 р. ця проблема набула значно складнішого характеру. Навіть до вторгнення, показники торгівлі людьми в Україні вже зростали внаслідок пандемії COVID-19 та подальшого вимушеного переміщення людей з охопленої конфліктом Східної України та тимчасово окупованого Криму. Вимушені переселенці є надзвичайно вразливими, а сама проблема значно ускладнюється внаслідок російського вторгнення і тим, що мільйони українців змушені залишати свої домівки, шукаючи порятунку в інших регіонах України та за кордоном. Найчастіше жертвами стають найбільш вразливі групи населення – жінки і діти. Шахраї, які виступають у ролі посередників з пошуку роботи чи наймачів персоналу, можуть скористатися умовами війни з метою експлуатації тих, хто опиняється у групі ризику [11].

С. Хофф, та де Е. Волдер (S. Hoff, & E. de Volder), здійснили експрес-оцінку ризиків та прогалин у протидії торгівлі людьми, пов'язаних із запобіганням торгівлі людьми біженців з України одразу після початку війни (березень-квітень 2022 р.). Для цієї оцінки було опитано багато учасників з України та сусідніх країн, а також організовано навчальний візит до Польщі у квітні 2022 року.

У цій оцінці розглядалися ризики торгівлі людьми та групи ризику, пов'язані з потоком українських біженців у Східну та Центральну Європу, ступінь усунення цих ризиків агенціями, залученими до гуманітарного реагування, і визначення можливої ролі організацій, які займаються боротьбою з торгівлею людьми. Для усунення прогалин і потреб, виявлених у протидії торгівлі людьми в Україні та сусідніх країнах (Польщі, Румунії, Молдові, Угорщині та Словаччині), зазначені автори сформулювали кілька рекомендацій, адресованих урядам держав та міжнародним організаціям, які займаються боротьбою з трафікінгом і країнам-донорам. Зокрема: зменшити вразливість до торгівлі людьми; забезпечити ідентифікацію жертв торгівлі людьми; притягнення до відповідальності винних; забезпечити скерування та надання належної допомоги жертвам торгівлі людьми тощо [5].

Одним із важливих шляхів протидії торгівлі людьми є її профілактика. Зазвичай виокремлюють три рівні профілактики: первинну, вторинну, третинну, які можуть мати певну специфіку з огляду на діяльність фахівців, які її проводять. Так, фахівці з охорони здоров'я та соціальних служб пропонують трирівневу систему профілактики, кожен рівень якої має свої особливості. Первинна профілактика зупиняє насильство ще до його виникнення. Стратегії первинної профілактики включають зміцнення та створення здорових стосунків, зменшення ризиків усередині навколишнього середовища людини та підвищення захисних факторів. Вторинна профілактика забезпечує негайну реакцію на насильство, коли воно відбувається. Ці послуги включають перші базові послуги, такі як екстрена та медична допомога, лікування, спрямоване на усунення короткострокових наслідків. Третинна профілактична діяльність – це довгострокова відповідь, яка має місце після насильства, наприклад реабілітаційні послуги (довгострокове житло, професійне навчання, терапевтичне консультування та інші допоміжні послуги), спрямовані на інтегрування в соціум та запобігання повторному потраплянню в ситуацію торгівлі людьми [1].

Ряд закордонних науковців розглядають профілактику торгівлі людьми, як важливе завдання громадського здоров'я. Зокрема, В. Грінбаум, К. Тітчен, І. Вокер-Декарт, А. Фейфер, Ч. Руд. та Г. Фонг. (V. Greenbaum, K. Titchen, I. Walker-Descartes, A. Feifer, C. Rood, & H. Fong) наголошують, що торгівля людьми впливає на окремих людей, сім'ї, громади та суспільства в усьому світі і має вирішуватись комплексно. Запропонований ними підхід має на меті запобігти торгівлі людьми шляхом залучення різноманітних

груп зацікавлених сторін до подолання факторів ризику на багатьох рівнях. Як ключова група зацікавлених сторін, медичні працівники відіграють вирішальну роль у профілактиці торгівлі людьми. Зазначені автори пропонують використовувати соціально-екологічну модель як основу для представлення потенційних стратегій профілактики торгівлі людьми для медичних працівників. Також демонструють як клініцисти, медичні працівники можуть проводити індивідуальні втручання для пацієнтів і їхніх сімей, щоб усунути фактори ризику торгівлі людьми на індивідуальному рівні та на рівні взаємодій у медичному закладі. Ще одним аспектом їхнього дослідження є те, як освітяни, адвокати і соціальні та медичні працівники можуть співпрацювати між секторами для впровадження стратегій профілактики на рівні громади та суспільства. Такі стратегії можуть включати підвищення обізнаності про торгівлю людьми через освіту; адвокацію місцевої та національної політики, яка сприятиме здоров'ю та благополуччю громади; боротьбу з соціальними або культурними нормами чи стереотипами, які сприяють торгівлі людьми; створення надійної доказової бази для розробки майбутніх програм профілактики торгівлі людьми. Керуючись соціально-екологічною моделлю фахівці можуть використовувати свої різноманітні навички для визначення факторів ризику торгівлі людьми на багатьох рівнях і таким чином розширювати свій вплив на запобігання цій формі експлуатації [4].

Комплексна профілактика торгівлі людьми вимагає від громад участі всіх трьох рівнів профілактики. Названі вчені дають певні рекомендації щодо можливості вирішення проблеми торгівлі людьми. До таких рекомендацій належать: профілактична освіта, обізнаність, зменшення ризиків, розвиток стійкості та підтримка громади. Ці підходи можуть стосуватися окремої людини, громади, зацікавлених сторін та надавачів послуг жертвам торгівлі людьми. Розробляючи профілактичні заходи, надавачам послуг та їхнім партнерам рекомендується враховувати соціальні та економічні фактори в їхніх громадах, які можуть сприяти торгівлі людьми. Ці фактори, які часто називають соціальними детермінантами здоров'я, визначаються як умови (соціальні, економічні та фізичні) середовища, в якому люди народжуються, живуть, навчаються, працюють, а також показники, які впливають на широкий спектр здоров'я, функціонування та ризику для якості життя [4].

Американська дослідниця З. Хант (Z. Hunt), наголошує на важливості соціальної профілактики торгівлі людьми в закладах освіти. Вона аргументує необхідність запровадження федерально фінансованих програм інформування про торгівлю людьми

в школах. Програми дозволяють дітям і підліткам знати про потенційні ознаки торгівлі людьми, можливі способи заманити дітей у цей процес та про те, як бути безпечними в Інтернеті, щоб не стати потенційною жертвою торгівлі людьми [7].

В закордонних публікаціях з проблем трафікінгу простежується тенденція до вузькоспеціалізованих та прикладних досліджень. Наприклад, С. Фанг, Дж. Ковердейл, П. Нгуєн та М. Гордон (S. Fang, J. Coverdale, P. Nguyen, & M. Gordon) звертають увагу на те, що існує дефіцит перевірених інструментів скринінгу для використання в клінічних умовах з метою виявлення дорослих пацієнтів, які стали жертвами торгівлі людьми, хоча такий інструмент для використання в педіатричній практиці існує. Багато жертв приховують інформацію про свій статус жертв торгівлі людьми. Оскільки торговці людьми можуть мітити жертв, ідентифікація татуювань є корисним методом скринінгу пацієнтів, який доповнює збір анамнезу, особливо коли жертви не можуть розкрити цю інформацію. Розпізнавання татуювань є критично важливим фактором у ідентифікації жертв і налаштуванні їх на шлях до свободи та одужання [3, с. 824]. С. Шамсудін (S. Shamsudeen) досліджує основні теорії з психосоціальної точки зору, що сприяє формуванню кращого розуміння торгівлі людьми. Вплив торгівлі людьми позначається на різних аспектах життя людини, особливо на її фізичному та психічному здоров'ї. Ці соціальні та економічні наслідки допомагають зрозуміти тягар, який відчувають ці жертви. Психологічна терапія, розроблена для подолання наслідків травми, спричиненої торгівлею людьми, може допомогти практикам у проведенні індивідуальних заходів [9]. Т. Стаммерс (T. Stammers,) у своєму дослідженні актуалізує тему торгівлі органами серед наукової спільноти, яка вивчає торгівлю людьми загалом. У ньому пояснюється, як визначаються різні елементи торгівлі органами, як вони пов'язані з трансплантаційним туризмом і ринками органів і чим вони відрізняються від них. Т. Стаммерс окреслює деякі з найважливіших міжнародних декларацій щодо торгівлі органами, а також окремі національні закони. В його дослідженні зміни глобальних моделей торгівлі органами проілюстровані з акцентом на Індії, Пакистані, Непалі та Китаї. Також він пропонує певні рекомендації щодо посилення ефективної профілактики, покращення судового переслідування злочинців, а також надання захисту та підтримки жертвам [10].

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок. Проведений короткий аналіз закордонних публікацій виявив певні тенденції в дослідженні проблеми протидії

торгівлі людьми. Важливим інструментом протидії торгівлі людьми є профілактика. Профілактика розглядається комплексно, у тісному взаємозв'язку з інститутом громадського здоров'я і передбачає міждисциплінарне співробітництво. Вчені працюють над підвищенням ефективності профілактичних заходів; з цією метою досліджують основні причини і соціальні умови, в яких потенційні жертви стають вразливими до експлуатації та насильства; обґрунтовують роль громади у протистоянні економічним факторам і соціальним умовам, які роблять потенційних жертв вразливими до торгівлі людьми та експлуатації. Предмет сучасних досліджень становить й оцінка ризиків та проґнози у протидії трафікінгу в контексті нових викликів, зокрема пов'язаних із запобіганням торгівлі людьми біженців з України. Вивчається ступінь усунення цих ризиків агенціями, залученими до гуманітарного реагування, і визначення можливої ролі організацій, які займаються боротьбою з торгівлею людьми. Також, важливим напрямком закордонних наукових розвідок у вирішенні проблем трафікінгу є прикладні, спеціалізовані дослідження, розробка конкретних методик роботи із жертвами для ефективного надання допомоги тощо.

Подальше вивчення здобутків світового наукового співтовариства допоможе краще зрозуміти сучасні виклики у цій сфері та можливі напрямки вдосконалення політики протидії торгівлі людьми.

Список літератури:

1. Adapted from Department of Health and Human Services. (February, 2019). The levels of prevention. URL: [vetoviolence.cdc.gov/levels-prevention](https://www.cdc.gov/violenceprevention/) (Last accessed: 10.09.2023).

2. Dimas, G. L., Konrad, R. A., Lee Maass, K., & Trapp, A. C. Operations research and analytics to combat human trafficking: A systematic review of academic literature. *PLoS one*. 2022. No 17(8).

3. Fang, S., Coverdale, J., Nguyen, P., & Gordon, M. Tattoo recognition in screening for victims of human trafficking. *The journal of nervous and mental disease*. 2018. No 206(10), P. 824-827.

4. Greenbaum, V. J., Titchen, K., Walker-Descartes, I., Feifer, A., Rood, C. J., & Fong, H. F. Multi-level prevention of human trafficking: The role of health care professionals. *Preventive medicine*. 2018. No 114, P. 164-167.

5. Hoff, S., de Volder, E. Preventing human trafficking of refugees from Ukraine: A rapid assessment of risks and gaps in the anti-trafficking response. *Journal of Human Trafficking, Enslavement and Conflict-Related Sexual Violence*. 2022. No 3(2), P. 115-140.

6. Human-Trafficking United Nations Office on Drugs and Crime.

URL: www.unodc.org/unodc/en/human-Trafficking/Human-Trafficking.html (Last accessed: 22.09.2023).

7. Hunt, Z. E. The Future of Human Trafficking Legislation: A Policy Analysis. 2023.

URL: encompass.eku.edu/swps/2023/undergraduate/43 (Last accessed: 26.08.2023).

8. Okech, D, Choi, Y. J, Elkins, J. & Burns, A. C. Seventeen years of human trafficking research in social work: A review of the literature. *Journal of Evidence-Informed Social Work*. 2018. No 15(2). P. 103–122.

9. Shamsudeen, S. Human Trafficking: Vulnerability, Impact, and Action. In *Victimology: A Comprehensive Approach to Forensic, Psychosocial and Legal Perspectives*. Cham: Springer International Publishing. 2022. P. 225-251.

10. Stammers, T. Organ trafficking: a neglected aspect of modern slavery. In *Modern Slavery and Human Trafficking*. Policy Press. 2022. P. 41-59.

11. What Is Human Trafficking? / Blue Campaign. URL: www.dhs.gov/blue-campaign/what-human-trafficking. (Last accessed: 13.09.2023).

References:

1. Adapted from Department of Health and Human Services. (February, 2019). The levels of prevention. URL: [vetoviolence.cdc.gov/levels-prevention](https://www.cdc.gov/violenceprevention/) (Last accessed: 10.09.2023).

2. Dimas, G. L., Konrad, R. A., Lee Maass, K., & Trapp, A. C. (2022). Operations research and analytics to combat human trafficking: A systematic review of academic literature. *PLoS one*. No 17(8).

3. Fang, S., Coverdale, J., Nguyen, P., & Gordon, M. (2018). Tattoo recognition in screening for victims of human trafficking. *The journal of nervous and mental disease*. No 206(10), P. 824-827.

4. Greenbaum, V. J., Titchen, K., Walker-Descartes, I., Feifer, A., Rood, C. J., & Fong, H. F. (2018). Multi-level prevention of human trafficking: The role of health care professionals. *Preventive medicine*. No 114, P. 164-167.

5. Hoff, S., de Volder, E. (2022). Preventing human trafficking of refugees from Ukraine: A rapid assessment of risks and gaps in the anti-trafficking response. *Journal of Human Trafficking, Enslavement and Conflict-Related Sexual Violence*. No 3(2), P. 115-140.

6. Human-Trafficking United Nations Office on Drugs and Crime.

URL: www.unodc.org/unodc/en/human-Trafficking/Human-Trafficking.html (Last accessed: 22.09.2023).

7. Hunt, Z. E. (2023). The Future of Human Trafficking Legislation: A Policy Analysis.

URL: encompass.eku.edu/swps/2023/undergraduate/43 (Last accessed: 26.08.2023).

8. Okech, D, Choi, Y. J, Elkins, J. & Burns, A. C. (2018). Seventeen years of human trafficking research

in social work: A review of the literature. *Journal of Evidence-Informed Social Work*. No 15(2). P. 103–122.

9. Shamsudeen, S. (2022). Human Trafficking: Vulnerability, Impact, and Action. In *Victimology: A Comprehensive Approach to Forensic, Psychosocial and Legal Perspectives*. Cham: Springer International Publishing. P. 225-251.

10. Stammers, T. (2022). Organ trafficking: a neglected aspect of modern slavery. In *Modern Slavery and Human Trafficking*. Policy Press.. P. 41-59.

11. What Is Human Trafficking? / Blue Campaign. URL: www.dhs.gov/blue-campaign/what-human-trafficking. (Last accessed: 13.09.2023).

© В. М. Логвиненко, О. П. Білецький, 2023.

Оглядова стаття.

Надійшла до редакції 15.11.2023.

Прийнято до публікації 13.12.2023.